

3^e zondag door het jaar / 23 januari 2022

Exegetische notities eerste lezing

Nehemia 8,2-4a.5-6.8-10

In de drie liturgische jaren horen we alleen op deze zondag in het Lucasjaar C woorden uit het boek Nehemia, genoemd naar de gouverneur van Jeruzalem die na de joodse ballingschap rond 450 v.Chr. de fysieke herbouw van de tempel en stadsmuren aldaar voltooide.¹ Samen met de priester / schriftgeleerde Ezra nam hij ook de geestelijke ‘herbouw’ van het volk ter hand.

De eerste lezing gunt ons een blik op dat laatste en roept een liturgische context op. Immers, een verzameld volk luistert gespannen naar de voorlezing van de Tora. Het gaat staan, antwoordt na een lofprijzing met *amen, amen*, heft de handen, buigt het hoofd, knielt neer en wordt tot huilens toe geraakt. Feitelijk sluit hoofdstuk 8 aan bij het boek Ezra en is Ezra de hoofdpersoon. Op het plein voor de Waterpoort, een van de herstelde poorten in de oostelijke muur, leest hij voor uit de Tora. Omdat dit plein geen heilig grondgebied is, kunnen ook ritueel onreinen de lezing horen. Volgens een joodse legende zou de door Ezra naar Jeruzalem meegenomen Torarol een oude kopie zijn van de Torarol die geschreven was door de priester Eli en was begraven onder een drempel in de tempel. Na de verwoesting van de tempel in Jeruzalem in 586 v.Chr. is deze rol door ballingen meegenomen naar Babylon.

Het is de eerste dag van de zevende maand. Volgens het bijbelboek Leviticus is dit een sabbat, een heilige dag die gevierd wordt met trompetgeschal.² Een feestmaal hoorde bij de eerste dag van elke maand, de dag van de nieuwe maan. Later werd die viering beperkt tot de eerste dag van de zevende maand, omdat volgens de Palestijnse telling dan het nieuwe jaar begint, in de Babylonische telling is dit de zevende maand. De opmerking dat Ezra voorleest vanaf de dageraad tot de middag en dat het volk aandachtig luistert is een soort samenvattende vóóropmerking, want pas daarna opent Ezra de Tora daadwerkelijk. Wat Ezra voorleest aan de teruggekeerde ballingen is voor veel toehoorders nieuw. Leviëten die buiten de eredienst ook een functie bij het onderwijs hebben, leggen de voorgelezen teksten uit en verklaren de betekenis. Mogelijk wordt hier ook bedoeld dat ze de tekst vertalen omdat veel teruggekeerde joden het Hebreeuws niet meer machtig zijn. Citaten van het voorgelezene ontbreken geheel, zodat alle aandacht uitgaat naar het horende volk: *aandachtig* en *allen staan*. Hierbij springt het *amen, amen* in het oog. Dit *amen* betekent niets anders dan *zo is het*. Het werd gebruikt als bekrachtiging van een besluit. Het amen had dezelfde betekenis als de handeling waarmee een verkoop werd geregeld. Het contract, verbond, met JHWH wordt opnieuw bekrachtigd.

Bij het horen van de Tora is het volk in tranen uitgebarsten. Zijn de toehoorders geroerd door de schoonheid van de tekst? Zijn ze zich bewust dat ze JHWH's Wet hebben overtreden? Vrezen ze de sancties die daarop volgen? Maar de gave der tranen wordt ervaren als de gave van vreugde. Deze dag moet een dag van feestvieren zijn. Het delen van eten met de armen duidt al op de sfeer van dit feest en in het algemeen op vreugdevolle gebeurtenissen. De vreugde in de Heer wijst op tevredenheid en erkentelijkheid voor de gaven van JHWH. De geest van JHWH heeft gestalte

¹ Ook de joodse historicus Flavius Josephus beschrijft deze wederopbouw door Nehemia (De Oude Geschiedenis van de Joden, Boek XI, 159-183.

² Leviticus 23,24-25.

gekregen in zijn Wet. Mensen van toen worden er ten diepste door geraakt. JHWH's woorden zijn Geest en leven.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 19,8.9.10.15

De antwoordpsalm zingt over de orde die de Tora brengt in de wereld van de mensen. Het is een soort litanie, een reeks lovende uitspraken over de Wet. Ze zijn in algemeen geldende zin gesteld. JHWH's onderrichting wijst de weg naar een heilzaam bestaan dat recht doet aan de *Rots en Verlosser*. De werking van de Tora is weldadig voor heel de mens. Hij wordt erdoor verlicht. De psalmist besluit met een soort opdracht van zijn lied aan JHWH. Deze lofzang op de Tora klinkt als een samenvatting van Psalm 119.

De woorden van het refrein *Uw woorden, Heer, zijn geest en leven* verwijzen in een christelijke context naar woorden van Verlosser Jezus in het Evangelie volgens Johannes: *Wat ik gezegd heb is geest en leven.*³

Exegetische notities tweede lezing

1 Korintiërs 12,12-14.27 of 12,12-30

In de herfst van het jaar 51 sticht Paulus tijdens zijn tweede missiereis⁴ een christengemeente in Korinte, een toentertijd belangrijke havenstad. De inwoners van Korinte die door Paulus tot het Christendom werden bekeerd kwamen in het algemeen uit de armste en onaanzienlijkste groepen van de bevolking, hoewel ook aanzienlijke inwoners van de stad tot de gemeente behoorden. De gemeente bleef vrijwel geheel geïntegreerd in Korinte en in een drukke havenstad als deze betekende dit dat ook de gemeenteleden niet verschoond bleven van de prostitutie. De Korintische zedeloosheid was spreekwoordelijk. Rond het jaar 55 schrijft Paulus vanuit Efeze de gemeente een brief waarin hij onder meer fulmineert tegen deze gang van zaken.⁵ Paulus baseert zijn waarschuwing op een gedachte die hij nu verder uitwerkt: het lichaam van een christen is niet van hemzelf, maar *is* als *pars pro toto* het lichaam van Christus. En Christus is in de plaats gekomen van de wet. Mocht er onderscheid en verdeeldheid zijn tussen de mensen dan nivelleert deze nieuwe Wet, het lichaam van Christus, dit onderscheid. Opvallend is dat Paulus de kerk niet voorstelt *als* een lichaam; de kerk *is* het lichaam. Hieraan ligt een in de antieke wereld wijd verbreide voorstelling van *lichaam* ten grondslag: het lichaam als het allesomvattende 'heelal'. In de lange versie van deze tweede lezing werkt Paulus de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende ledematen van het lichaam uit: hand en voet, oog en oor, hoofd en voeten zorgen eendrachtig voor elkaar. Vervolgens past hij deze toe op de verschillende mensen die God in de Kerk heeft aangesteld: apostelen, profeten, leraars en wonderdoeners.

Exegetische notities Evangelie

Lucas 1,1-4; 4,14-21

³ Johannes 6,62.

⁴ Beschreven in Handelingen 18,1-17.

⁵ 1 Korintiërs 6.

Evenals in de eerste lezing staat in de evangeliëlezing een schriftrol centraal. De combinatie van twee stukken uit het evangelie van Lucas laat enerzijds zien hoe Lucas geïnspireerd werd door het verhaal over Jezus. Dat is het eerste fragment. In het tweede fragment wordt getoond hoe Jezus zelf zich ook heeft laten inspireren door de profeet Jesaja.⁶

Twee scènes, twee locaties, twee tijdstippen: de schrijfkamer van Lucas, rond het jaar 80 en het gebeuren in de synagoge van Nazaret, zo'n halve eeuw eerder. Twee geloven: het geloof van Lucas *in* Jezus en het geloof *van* Jezus zelf. Is de leer *over* Jezus dezelfde als de leer *van* Jezus? Dat Jezus in de synagoge van Nazaret *zó* opgetreden en gesproken heeft, is *volgens* Lucas. Zijn leer bevat meer theologische dan historische betrouwbaarheid. Volgens Lucas is Jezus zelf een profeet, een gezalfde. De waarheid van Lucas is dat Jezus de vervulling is van de belofte van Jesaja. Wat gaat dat betekenen?

Na zijn verblijf en beproeving in de woestijn, keert Jezus naar Galilea terug *in de kracht van de Geest*, zo schrijft Lucas. Dat lijkt een simpele, binnen de context een letterlijk en figuurlijk droge mededeling. Hoe heftig zijn de emoties daar in die woestijn geweest? In religieuze termen kun je stellen dat Jezus in de woestijn door God werd 'gezalfd'.⁷ Hij moest diens woord en waarheid verkondigen. Een utopisch visioen van het Rijk Gods. Daarmee begon voor Jezus een heel nieuw leven. De timmermanszoon liet zich in de eenzaamheid van de woestijn inspireren een *profeet* te worden. De dynamische Geest heeft geblazen. Jezus wordt Gods ware spreekbuis. Dat moet een schokkende ervaring zijn geweest. In de synagoge van zijn eigen vaderstad Nazaret, daar waar iedereen hem *herkent* als timmermanszoon, maar niemand hem *erkent* als profeet, citeert Jezus met opzet uit de joodse boeken, waar iemand uitverkoren of bijzonder gezegend wordt. Het schriftcitaat wordt hier niet slechts als illustratie geciteerd, maar als uitgangspunt. Het is Jezus' beginselverklaring, zijn ware inspiratie.

De eerste woorden die Jezus spreekt na het citaat luiden strikt vertaald vanuit het Grieks: *heden is dit geschrevene in jullie oren vervuld*. Daarmee eindigt de evangeliëlezing vandaag. Net als in de eerste lezing wordt iets dat opgeschreven is, voorgelezen en door mensen gehoord. *Wie oren heeft om te horen, moet horen*. Waarom legt Jezus hier verderop in het evangelie van Lucas zo'n nadruk op?⁸ Horen is niet slechts het trillen van je trommelvliezen. Horen is aandachtig luisteren en in je opnemen. Je moet ernaar handelen. Net als in de eerste lezing is het niet van belang *wat* er klinkt, maar *wie* het hoort. Zo 'hoort' dat!

Focus

De lezingen van vandaag gaan over het 'horen' van de Bijbel. Hoe horen wij tradities uit het verleden? Hebben zij nog geldigheid? Hoe ging Jezus met de Schriften om? Of geldt hier: het feit dat Jezus ermee omging is een voorbeeld van het zoeken naar inspiratie uit de Schrift door haar te 'horen' als een betrouwbare leer.

⁶ Specifiek Jesaja 61,1.

⁷ De door Kees Waaijman voorgestelde evangeliëacclamatie van deze zondag luidt: *Woestijn - de Geest heeft Jou gezalfd: bevrijding* (In: Lof zij U Christus, Heeswijk 2015, 207).

⁸ Zie Lucas 8,8 en 14,35.